

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

σε συνεργασία με το

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

«ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ»

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ

ΔΙΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:
ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΣΤΙΣ Τ.Π.Ε. ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ – ΨΥΧΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

«Στάσεις και απόψεις καθηγητών ειδικής αγωγής σχετικά με την σεξουαλική υγεία και την σεξουαλική διαπαιδαγώγηση μαθητών στο φάσμα του αυτισμού, στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση»

Ψιακίδου Παναγιώτα, Α.Μ.: 493

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης του Τ.Ε.Φ. – Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της Ένταξης»

Εγκεκριμένο από την τριμελή επιτροπή:

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

[Χριστίνα, Συριοπούλου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια -
Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής, Πα.Μακ.]

2^ο Μέλος:

[Δρ. Αγάθη, Σταθοπούλου, Συνεργαζόμενη Ερευνήτρια -
Ι.Π.Τ. – Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. "ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ"]

3^ο Μέλος

[Ιωάννης Γαλαντόμος, Επίκουρος Καθηγητής, Παιδαγωγικό
Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Δ.Π.Θ.]

Κομοτηνή/Αθήνα

2024

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η σεξουαλικότητα και η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση είναι σημαντικά θέματα που αφορούν στην εφηβική ηλικία, και όταν συνδυάζονται με τον αυτισμό, απαιτείται ειδική προσέγγιση.

Η παρούσα διπλωματική εργασία αποτελεί μία ερευνητική μελέτη με τίτλο «Στάσεις και απόψεις καθηγητών ειδικής αγωγής σχετικά με την σεξουαλική υγεία και την σεξουαλική διαπαιδαγώγηση μαθητών στο φάσμα του αυτισμού, στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση». Ο σκοπός της έρευνας έγκειται στην διερεύνηση καταλληλότητας της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης από τους εκπαιδευτικούς της ειδικής αγωγής σε μαθητές με ΔΑΦ, εστιάζοντας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Η έρευνα αναλύει τις ανάγκες, τις προκλήσεις και τις βέλτιστες πρακτικές στον τομέα αυτόν, από την οπτική των ειδικών παιδαγωγών, εξετάζοντας τις στάσεις και τις πεποιθήσεις τους. Μελετά, εξίσου, τις απόψεις των εκπαιδευτικών για τη σημασία της σεξουαλικής εκπαίδευσης έναντι στη διασφάλιση μιας υγιούς σεξουαλικής ανάπτυξης για τους εφήβους με αυτισμό.

Τα αποτελέσματα που φέρει η ερευνητική διαδικασία, έπειτα από τη συλλογή δεδομένων με τη χρήση ερωτηματολογίου, και την ανάλυσή τους, δείχνουν πως ακόμη και σήμερα το μεγαλύτερο μέρος των εκπαιδευτικών δεν έχει λάβει την κατάλληλη κατάρτιση/ επιμόρφωση σε ζητήματα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης εφήβων με ΔΑΦ, και ότι θα πρέπει να ληφθούν παρεμβάσεις ενημέρωσης για εκπαιδευτικούς. Ωστόσο, υπάρχουν και θετικά αποτελέσματα ως προς την αναγνώριση των αναγκών των παιδιών αυτών για σεξουαλική διαπαιδαγώγηση.

Η διπλωματική θα προσδιορίσει, λοιπόν, την καταλληλότητα ή τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι καθηγητές, και θα προτείνει πρακτικές κατευθύνσεις για τη βελτίωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας στα ελληνικά σχολεία σε αυτό το πεδίο.

Η διπλωματική αναδεικνύει τη σημασία της εκπαίδευσης και της υποστήριξης των καθηγητών της ειδικής αγωγής, καθώς και την ανάγκη για προσαρμοσμένες προσεγγίσεις, προωθώντας την ανοικτή συζήτηση και την ασφαλή ανάπτυξη των εφήβων με αυτισμό.

Λέξεις-κλειδιά: διαταραχή αυτιστικού φάσματος, σεξουαλικότητα, καθηγητές ειδικής αγωγής, σεξουαλική διαπαιδαγώγηση, δευτεροβάθμια εκπαίδευση

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Acharya, D. R., Thomas, M., & Cann, R. (2016). Validation of a questionnaire to measure sexual health knowledge and understanding (Sexual Health Questionnaire) in Nepalese secondary school: A psychometric process. *Journal of Education and Health Promotion*, 5(18). Retrieved from PubMed Central. doi: 10.4103/2277-9531.184560.
- Alexander, P. A., Murphy, P. K., & Woods, B. S. (1996). Research news and Comment: Of Squalls and Fathoms: Navigating the Seas of Educational Innovation. *Educational Researcher*, 25(3), 31-39. doi: <https://doi.org/10.3102/0013189X025003031>.
- Arunkumar, A., Surendran, D. (2021). Autism Spectrum Disorder Diagnosis Using Ensemble ML and Max Voting Techniques. *Tech Science Press*. doi: 10.32604/csse.2022.020256.
- Assouline, M. (2013/7). Autisme : adolescence, sexualité et vie sociale [Autism: adolescence, sexuality and social life]. *L'information psychiatrique [Psychiatric information]*, 89, 559-570.
- Cassidy, S., Au-Yeung, S., Robertson, A., Cogger-Ward, H., Richards, G., Allison, C., et al. (2022). Autism and autistic traits in those who died by suicide in England. *BJPsych*, 221 (5), 693-691. Cambridge University Press. DOI: <https://doi.org/10.1192/bjp.2022.21>
- Friedrich, F. (2023). Autismus: Sexualität und Partnerschaft - Psychotherapie [Autism: Sexuality and partnership - Psychotherapy]. Salzburg.
- Gerchenovitch, Y., & Rusu, A. S. (2019). Pre-Service Teachers attitudes and knowledge concerning Sexual Health Education in the field of Special Education. *Educația* 21, 17, 608–668. <https://doi.org/10.24193/ed21.2019.17.06>
- Gerouki, M. (2008). Pushed to the margins – sex and relationships in Greek primary textbooks. *Sex Education*, 8(3), 329–343. doi:10.1080/14681810802218429.
- Gillberg, C. (1984). Autistic children growing up: Problems during puberty and adolescence. *Developmental Medicine and Child Neurology*, 26(1), 125–129. doi:10.1111/j.1469-8749.1984.tb04418.x
- Hannah, L. A., & Stagg, S. D. (2016). Experiences of Sex Education and Sexual Awareness in Young Adults with Autism Spectrum Disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 46(12), 3678–3687. doi:10.1007/s10803-016-2906-2

- Haracopos, D. (1989). Comprehensive Treatment Program for Autistic Children and Adults in Denmark. In C. Gillberg. *Diagnosis and Treatment of Autism*, (pp. 251-261), Boston: Springer Science.
- Haracopos, D., & Pedersen, L. (2021). Sexuality and Autism Danish Report. Retrieved from: *Autism UK Independent*.
- Holmes, L. G., & Himle, M. B. (2014). Brief report: Parent–child sexuality communication and autism spectrum disorders. *Journal of autism and developmental disorders*, *44*(11), 2964-2970.
- Joyal, C. C., Carpentier, J., McKinnon, S., Normand, C. L., & Poulin, M.-H. (2021). Sexual Knowledge, Desires, and Experience of Adolescents and Young Adults With an Autism Spectrum Disorder: An Exploratory Study. *Insights in Autism: Frontiers in Psychiatry*, *12*. doi: <https://doi.org/10.3389/fpsy.2021.685256>.
- Kalyva, E. (2010). Teachers' perspectives of the sexuality of children with autism spectrum disorders. *Research in Autism Spectrum Disorders*, *4*(3), 433-437. Retrieved from Elsevier Science. doi:10.1016/j.rasd.2009.10.014.
- Koller, R. (2000). Sexuality and Adolescents with Autism. *Sexuality and Disability*, *18*(2), 125–135. doi:10.1023/a:1005567030442.
- Lakshmi, H. V., & Navya, S. (2013). Attitude of Parents of Mild and Moderate Intellectually Challenged Children towards Imparting Sexual Health Education. *International Research Journal of Social Sciences*. <http://www.isca.in/IJSS/Archive/v2/i12/1.ISCA-IRJSS-2013-134.pdf>
- Ionescu, C. E., Rusu, A. S., & Costea-Bărluțiu, C. (2019). Attitudes of Special Education teachers towards sexual education of students with intellectual disabilities: Effects of religiosity and professional experiences. *Educația* *21*, *17*, 101–111. <https://doi.org/10.24193/ed21.2019.17.10>
- Mackin, M. L., Loew, N., Gonzalez, A., Tykol, H., & Christensen, T. (2016). Parent Perceptions of Sexual Education Needs for Their Children With Autism. *Journal of Pediatric Nursing*, *31*(6), 608–618. doi:10.1016/j.pedn.2016.07.003
- Melone, M. B., & Lettick, A. L. (1983). Sex Education at Benhaven. In E. Schopler, & G. B. Mesibov (eds), *Autism in Adolescents and Adults*. *Current Issues in Autism* (pp. 169–186). Boston: Springer.
- Murphy, N. A., & Elias, E. R. (2006). Sexuality of children and adolescents with developmental disabilities. *PEDIATRICS*, *118*(1), 398–403. doi:10.1542/peds.2006-1115
- National Institutes of Mental Health. (2022). Autism Spectrum Disorder. (NIH Publication No. 22-MH-8084). *National Institutes of Health*. Department of Health and Human Services, U.S. Retrieved from: <https://www.nimh.nih.gov/sites/default/files/documents/health/publications/autism-spectrum-disorder/22-MH-8084-Autism-Spectrum-Disorder.pdf>.

- Park, H. R., Lee, J. M., Moon, H. E., Lee, D. S., Kim, B.-N., Kim, J., Kim, D. G., Paek, S. H. (2016). A Short Review on the Current Understanding of Autism Spectrum Disorders. *Experimental Neurobiology*, 25(1), 1. doi: 10.5607/en.2016.25.1.1.
- Radzevičienė, L., & Povilaitienė, N. (2015). Teachers' and parents' attitude to relevance of sexuality education of adolescents with mild intellectual disabilities. *Social Welfare*, 5(2), 82–90. <https://doi.org/10.15388/sw.2015.28171>
- Rajalakshmi, K. (2016). New Scientific Method of Diagnosing Autism Based on Energy Frequencies. *Journal of Neurology and Neurobiology*, 2(2). doi: <http://dx.doi.org/10.16966/2379-7150.e107>.
- Ruble, L. A., & Dalrymple, N. J. (1993). Social/sexual awareness of persons with autism: A parental perspective. *Archives of Sexual Behavior*, 22(3), 229–240. doi:10.1007/bf01541768
- Shea, V., & Gordon, B. (1989). *Growing up: A social and sexual education picture book for young people with mental retardation*. Journal of Clinical Child Psychology, 18(3), 276–276. New Jersey: Clinical Center for the Study of Development and Learning. Published online: 2010. doi:10.1207/s15374424jccp1803_18
- Sinclair, J. (1999). Why I dislike "person first" language. Retrieved from: http://web.archive.org/web/20090210190652/http://web.syr.edu/~jisincla/person_first.htm
- Sinclair, J. (1993). Don't mourn for us. *Our Voice*, 1(3). Retrieved from: http://www.autreat.com/dont_mourn.html.
- Sofieskolen. (2022). Sofieskolens historie [The history of the Sofieskolen]. Retrieved from *Sofieskolen: En specialinstitution for børn og unge med autisme* [A specialised institution for children and young people with autism].
- Stokes, M. A., & Kaur, A. (2005). High-functioning autism and sexuality: a parental perspective. *Autism*, 9(3), 266–289. Retrieved from: *Publications and The National Autistic Society*. doi:10.1177/1362361305053258.
- Teaching Umbrella. (2021). Το παγόβουνο του TEACCH. Ανάκτηση από https://www.teachingumbrella.com/_files/ugd/cf900b_d0a867bf7abe4c3c995f696cf790cf04.pdf.
- Tullis, C. A., & Zangrillo, A. N. (2013). Sexuality education for adolescents and adults with autism spectrum disorders. *Psychology in the Schools*, 50(9), 866–875. Retrieved from ResearchGate. doi:10.1002/pits.21713.
- Turner, D., Briken, P., & Schöttle, D. (2017). Autism-spectrum disorders in adolescence and adulthood: focus on sexuality. *Current Opinion in Psychiatry*, 30(6), 409–416. doi: 10.1097/YCO.0000000000000369.

- Turner, D., Schöttle, D., & Briken, P. (2021). Sexualität bei Menschen mit Autismus-Spektrum-Störung und ihre Bedeutung für die forensische Psychiatrie und Psychotherapie [Sexuality in people with autism spectrum disorder and its significance for forensic psychiatry and psychotherapy]. *Forensische Psychiatrie, Psychologie, Kriminologie, 1*, [Forensic psychiatry, psychology, criminology].
- Visser, K., Greaves-Lord, K., Tick, N. T., Verhulst, F. C., Maras, A., & van der Vegt, E. J. (2017). A randomized controlled trial to examine the effects of the Tackling Teenage psychosexual training program for adolescents with autism spectrum disorder. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 58*(7), 840–850. doi:10.1111/jcpp.12709.
- World Health Organization. (2002). Defining sexual health: Report of a technical consultation on sexual health. *Sexual health series: Defining sexual health*. Geneva: WHO Press.

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Αραβαντινού - Χαραλάμπους, Α. (2018). *Πραγματολογικά ελλείμματα σε παιδιά με Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ)*. Αδημοσίευτη Μεταπτυχιακή Διατριβή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Φιλοσοφική Σχολή, Θεσσαλονίκη, Ελλάδα.
- Γκόγκος, Γ. (2020). *Σεξουαλική εκπαίδευση και η συνάφειά της με την μείωση της προβληματικής συμπεριφοράς σε έφηβους με διαταραχή αυτιστικού φάσματος*. Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Αθήνα, Ελλάδα.
- Ιωάννου, Λ., & Βοσκόπουλος, Ι. (2016). Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος και Σεξουαλικότητα.
- Κατσούγκρη, Α. (2021). *Εκπαιδύοντας ένα παιδί με αυτισμό*. ΕΛΛΗΝΟΕΚΔΟΤΙΚΗ.
- Μεράκου, Κ., Πάντζου, Π., Κωστόπουλος, Χ., Πέτσας, Γ., Πιπεργιά, Ι., & Τσεμπερλίδου, Μ. (2000). *ΑΓΩΓΗ ΥΓΕΙΑΣ: ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΔΙΑΦΥΛΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ*. Αθήνα: Εθνική σχολή δημόσιας υγείας.
- Μπαμπινιώτης, Γ. (2019). *ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ*. ΑΘΗΝΑ: ΚΕΝΤΡΟ ΛΕΞΙΚΟΛΟΓΙΑΣ Ι.Κ.Ε.
- Παπάζογλου, Μ. (2016). Τι είναι το TEACCH. *Αυτισμός και διαφορετικότητα*. Ανάκτηση από: <http://www.autism-spectrum.gr/%CF%84%CE%B9-%CE%B5%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%BF-teacch/>
- Συριοπούλου, Χ. Κ. (2016). *Εκπαίδευση και Ειδική Αγωγή Ατόμων με Διαταραχή Φάσματος Αυτισμού*. Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.
- Συριοπούλου- Δελλή, Χ., & Κασίμος, Δ. (2013). *ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΔΙΑΧΥΤΕ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ/ ΑΥΤΙΣΜΟ*. Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.

Τσούλη Μ. (2021). Πρόγραμμα TEACCH στον Αυτισμό. Ανάκτηση από: <https://www.maxmag.gr/eidiki-agogi/to-programma-teacch-ston-aytismo/>